

Een oud-cliënt neemt contact op – hij zoekt hulp, nadat zijn eerdere behandeling jaren geleden is afgesloten. Het betreft een man van middelbare leeftijd, afkomstig uit Iran, die aldaar lange tijd ingezet is aan de frontlinie gedurende de Iran-Irak oorlog (Golfoorlog). Hij was pas twaalf jaar oud en moest dode lichamen ophalen. Hij herinnert zich een jeugd waarin verwaarlozing en grensoverschrijdingen te vaak plaatsvonden. Om die reden belde hij met bureau aanmelding van ARQ Centrum'45 en was hij naar de polikliniek van vluchtelingen en asielzoekers in Diemen verwezen. Maar in de eerste plaats was Diemen te ver weg, hij woonde namelijk dichterbij de locatie in Oegstgeest. En ten tweede hadden zijn klachten niet zozeer met zijn vluchtervaringen te maken, maar waren zij meer verwant aan de problematiek van veteranen. Ook herkent hij zichzelf in klachten van vroeg-getraumatiseerden.

Zijn vraag hield mij bezig. Wanneer houdt een nieuwkomer op een vluchteling of migrant te zijn? In de term 'asielzoeker' ligt besloten dat die status ophoudt zodra er een vergunning tot verblijf is verkregen, ongeacht de duur. Maar de migrantenstatus lijkt voor eeuwig het bestaan te tekenen. En bieden wij dan wel de meest passende behandeling voor klachten van mensen zoals hij?

Uit een recent onderzoek waar ik met een team van psychologen met verschillende afkomst mee bezig ben, blijkt dat Oekraïners die sinds februari 2022 naar Nederland zijn gevlucht vooral kort na aankomst de 'enclave' die de Oekraïense gemeenschap vormde, zeker in collectieve opvangcentra, waardeerden. Immers, de tijdelijkheid van het verblijf in Nederland was sterker voelbaar, de noodzaak de taal te leren minder urgent, en het vrouwde van de eigen culturele omgeving voelde veilig. Drie jaar verder echter, ervaren Oekraïense vluchtelingen in Nederland, met name adolescenten en volwassenen, dat het hen moeilijk valt om diepgaande contacten met Nederlanders aan te gaan (met een brede opvatting overigens van wie Nederlanders zijn). De behoefte aan verbinding is er wel; maar erbij horen valt nog niet mee.

Een echtpaar komt in behandeling vanwege relatieproblemen: hij wil terug naar Bosnië, nu hij met pensioen is wil hij aan de Drina vissen. Zijn echtgenote zal nog een paar jaar aan het werk zijn, en als zij daarmee stopt wilt ze in Nederland blijven, waar hun kinderen wonen.

Een Ghaneze tante van een cliënte is plotseling overleden – de familie zorgt ervoor dat zij in haar geboortedorp in Ghana begraven kan worden. Aan organisatie komt er veel bij kijken, maar haar wens wordt ingewilligd.

Migratie gaat meer over verbinding, over in- en exclusie dan over verhuizing. Het gaat over erbij horen, al dan niet tijdelijk. Mensen reizen, verhuizen, vluchten – en zoeken veiligheid. In de ideale wereld vormt migratie geen probleem, maar is het een aanleiding tot interessante en betekenisvolle ontmoetingen. Migratie als een doodgewoon fenomeen dus, en een GGZ waarin we goed getraind en cultuursensitief zijn en kunnen inschatten wat de noden zijn en welke behandeling het meest passend is. Onze inspanningen zijn er wat mij betreft op gericht dat ideaal in realiteit om te zetten.

Trudy Mooren is klinisch psycholoog bij ARQ Centrum'45, hoofdopleider van de postacademische opleidingen tot klinisch psycholoog specialist V&O en psychotherapeut en bijzonder hoogleraar bij de Afdeling Klinische Psychologie, Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Bron: Springfield Museums

Weergave van de militair tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog, dromend over zijn thuis. Geproduceerd in 1861-1865 door Currier & Ives.

toen alles goed was, het deed een beroep op het vuurtje dat in ons allen brandt. Een tijd waarin alles simpeler was, beter, en interessant genoeg, vooroorlogs. Zelfs in het publieke domein, als collectieve emotie, als politiek instrument, behield nostalgie haar relatie tot het vermeende onbeschadigde verleden. Maar het is ook, in de verkeerde handen, een gevaarlijke emotie, aldus Agnes Arnold-Forster in *Nostalgia: A History of A Dangerous Emotion*. Daar worden we vandaag de dag nog aan herinnerd.

Maar daar is niet alles mee gezegd. Want is nostalgie dan slechts een verouderde diagnose? Een alledaags gevoel? Of een politiek instrument? De mensen die ik in mijn werk spreek – vrouwen die de Japanse kampen in voormalig Nederlands-Indië overleefden en de tocht naar Nederland maakten, oorlogsvluchtelingen die alles achter zich lieten toen zij de grens bij Syrië overstaken, of veteranen die alsmear tussen de werelden van oorlog en vrede reizen – getuigen van de impact van migratie, gedwongen verplaatsing en de transformerende werking van oorlog en geweld. Het verlangen, voor hen, is vaak die naar een plek waar alles goed en wel was.

Maar in die plek figureert ook een versie van het zelf, veilig en onaangedaan. Voor zij die oorlog en geweld

hebben meegemaakt ligt de pijn soms juist in de onmogelijkheid om terug te keren naar dit onbeschadigde zelf. Oorlog en geweld doen mensen voorgoed veranderen. Accepteren dat het soms onmogelijk is om terug te keren naar deze vroegere versie vormt misschien wel de grootste uitdaging. In de pijn van het nieuwe zijn, schuilt het verlangen naar het voormalige zelf. Nostalgie mag dan wel over het gemis van een plek gaan, die veilig, trouwoud en geborgen is, maar in feite gaat het over het gemis van een staat van zijn – veilig, trouwoud en geborgen. De verre reizen, diepe wateren en gevaren buiten de deur gaan over de ontwrichte mens, geconfronteerd met de realiteit van een onomkeerbare veranderlijkheid. Niet als diagnose; niet als alledaagse gevoel; niet als collectieve belofte – misschien antwoord nostalgie aan een existentiële kwestie die meer aandacht verdient. Het is een kleur, zo zie ik het voor me, waarmee we ons palet aan ervaringen, gevoelens en wroegingen kunnen verdiepen.

Arjen van Lil is beleidsonderzoeker/adviseur bij ARQ Kenniscentrum Oorlog, Vervolg en Geweld en eindredacteur van *Impact Magazine*.